సంగీత [illegible] చరిత్ర

SL No. 831

సంగీత సత్యహరిశ్చంద్ర సుచరిత్ర

క్రో స రం గ్రా ము.

జిల్లా వరంగల్ కస్బా హన్మకొండ

మ॥ రా॥ శ్రీ వార్కాల రాజేశ్వరరావు మక్తేదారుగారి

బాలత్రిపురసుందరీ దేవిసమాజ

ధర్మార్థ పుస్తకములు.

జిల్లా వరంగల్ కస్బా హన్మకొండ

సౌ॥ పింగలి అనంతమ్మ

సదోపవాసినిగారిచే

ర చి యిం పఁ బ డి న ది.

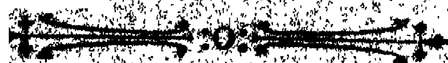
1918

మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాల, ఏలూరు.

వెల 0-3-0

శ్రీగురవేనమః

సత్యహరిశ్చంద్రలో కొసరంగము.



చంద్రమతిని కాలకౌశికుడను విశ్వామిత్రుని ధన నిమిత్తము విక్రయించినపిమ్మట కాలకౌశికుని గృహంబున జరుగబోవు సమాచారములు.

కొసరంగము ప్రారంభము

వ॥ కాలకౌశికుడు లోహితునితో యిట్లనియె. లోహితాస్యయిటురమ్ము నీవు అడవికి వెళ్ళి దర్భలను పిడకలును కొనుకొనిరావలయును. నీతో చదువుచున్న బాలురు వెళ్ళుచున్నారు వాళ్ళతో త్వరగా వెళ్ళుము అనిన విని లోహితుండు యిట్లనియె. దేవా తమఆజ్ఞ తప్పక అలాగే బాలురతో వెళ్ళి అడవిను దర్భలను తెచ్చెదను అంతలో బాలురువచ్చి లోహితుని పిలుచుటవ "బాలకత్వరగా వెళ్ళుదమురండనగా" లోహితుండు విచారమొంది తన తల్లియగు చంద్ర

మతితో యిట్లనియె. ఓమాతా నేను ఏమిచేయవల యును గురువుగారునన్ను అడవికినేగి దర్భలను పత్రములను తెమ్మనమని పంపుమన్నారే నేను నడవజాల నడుగులు తడబడుచున్నవి మనవిధి యిలాఘటించెను యిట్టి ఉపచారములుచేయుటకేగదా నన్నుకనుట.

కమాసురాగం—ఆదితాళం.

అమ్మమ్మానినుబాసి నడవికేగజాల కన్న। తల్లిచా
లకష్టమొందనేర అ॥
విప్రునింటనన్ను। వప్పగించనేల తప్పేమిజేసితిమా।
ఆప్పా కావవేలా అ॥
మాయయ్యానెడబాసి మరచియుంటిగదా మాతా
నిన్నుమరచి నిలువజాల తాళ అ॥
శత్రురుణబాధ అర్థమంతనోడ విశ్వామిత్రుబాధ
నిత్తజేసెగదా అ॥
సతిసూతపతి గతినిటులనయ్యో హేవ్రతమునోచితి
మా నేనరయగనె తినహా అ॥

వ॥ అమ్మా మనజన్మమున నేమిదుష్కృతముజేసి తిమో యిట్టియిడుములు బడవలయునుగదా అనిన విని చంద్రమతి పుత్రునితో నిట్లనియె నాయనా విధి కృతంబిట్టిండిన తప్పించనేరతండ్రి నీవు జననమున దినప్పుడు రాజాధిరాజులై రాజ్యంబేలెదవని సంతోషించిన ఈదినంబున నడవికి సంపవలయునుగదా నాయనా మనమందభాగ్యము ముందుండడచినది యున్నదాపోయిరమ్మనుటకే నోరడాకున్నది త్వరగారమ్ము బాలులువచ్చుచున్నారే అని చంద్రమతి బాలురను జూచియిట్లనియె.

కమాసురాగం—ఏకతాళము.

బాలులారరండివినుడి సమిధలకునుబోండి బా॥

క్షేమముగనురండిబాల సోదరుండవిడకండీ బా॥

దిక్కులేనిదానసయ్యా దీనురాలునేనికండీ ఒక్కబిడ్డ

సంపుచున్న ఎటులనైదునేనికండీ బా॥

ఎన్నడైననడువలేదు చిన్నబాలుడితడికండీ ఎన్ని

శ్రమలుబడిన మీాతమ్ముడనుచు జూడికండీ బా॥

కన్నబిడ్డనంపుచున్న కఠినురాలు నేనికా మాయన్న
లారవీనిమరల దోడితెండినాకా బా॥

వ॥ బాలులారాయాబిడ్డను మీసోదరునిగాజూచు
కొని వెంబడించుకొనిరండు అనినవిని అమ్మా మీపు
త్రునకునేమిభయములేదు మేము వెంబడించుకొని తెచ్చి
వప్పగించెదము తల్లి లోహితుండు బాలుడని నడవికినే
గినతదుపరి మేముకోసినపత్రములను దర్భలను నీబిడ్డకు
నిచ్చిమరల తెచ్చివొప్పగించెదము అనిబాలురు వెం
బడించుకొని నడవికినేగి లోహితుని నడవితోలిన పసి
బిడ్డకు నపాయంబుగలుగునని తాముకోసిన దర్భ పత్ర
ములు యితనికినిచ్చి దర్భలుచాలును విడాకులుచాలవు
అనియును గురువులువారు దండింతురనియును మరివ
కవృక్షముచెంతచేరి విడాకులు కోయుచుండె నంత
లోహితాస్యుడు సర్పదష్టుండై పరియాసనొందజాలక
మాతా నేనుబ్రతుకజాల ఎట్టిదు స్థితిఘటించెమ అ
మ్మాయని అరచి దలచుట.

ఫీలు రాగం—అటతాళము.

అమ్మానిన్నెడబాసి నడవి జేరితినినావిధి శ్రమననుభ
వించితిని అ॥

ఏమందునికముందు నేనెంచుబోదు ఏత్రోవదోచవి
క వ్యాతిబొంచుందు అ॥

ఎటుజూచినాగాని నటుశేషుడగుపడక గాథివు
తుని బాధనిటుజేసెనహా అ॥

నడుగులతడబడి నిడుములబడితిని నకువజాలను
తల్లి ననుజూచిపొమ్మి॥ అన్నలారానా విన్నపమొక్కటి
అమ్మనిటులతెండి దయాజూడలపొండి॥ అ॥

వ॥ అన్నలారా నేనుసర్పదష్టుండనై విషమెక్కిన దే
నేనడవజాలనని భూమిపై బడి మూర్ఛనొందిన బాలు
ని లోహితునిజూచి యితరబాలురు ఇట్లనిరి. ఏప్రాణ
స్నేహిత ! లోహితాస్య ఏమియీామ స్థితి ఘటించెను
నిన్ను విడచి గృహంబునకు పోవలయునుగదా చింతా
క్రాంతులై మూర్ఛనొంది లోహితుని నడవిలోనుంచి

కౌశికుని గృహంబునకుజని తల్లియగు చంద్రమతితో యిట్లనియె. అమ్మా మీపుత్రుని దోమూని వెళ్లియు చిన్నబిడ్డయని దర్భలను విడాకులును మేముకోసిన వాటిలోయిచ్చినను విడాకులు మాగురువుగారికి చాలవులని మరియొకవృక్షముచెంతజేరి పత్రములుకోయుచుండగా నందు సర్పదష్టుండై నడవిలో అమ్మా అమ్మాఅని మూర్ఛనొందెను. తల్లీ మేమువెళ్లెదము అని బాలురుచెప్పినవిని చంద్రమతి పుత్రకానేను ఎట్టి వార్తవింటినని దుఃఖవేదనభరింపజాలక మూర్ఛనొంది కొంతతడవుగాలేచి కాలహాకంఠితో యిట్లనియె. అమ్మా నాపుత్రుడు సమిధలకు విడాకులకు నేగి సర్పదష్టుండై మృతినొందెనట బాలురుచెప్పుచున్నారు నేనుబాలునిచూచుటకువెళ్లెదను సెలవొసంగమనిన కలలుకంఠియిట్లనియె. అహా ఏమివగలాడీ నీకేకుమారుడున్నాడా యింటిలోపనులన్నియు నెరవేర్చి నడవికినేగి బాలునిచూచి త్వరగా రావలయును యింటిలో పనులన్నియు చేసివెళ్లుము త్వరగారమ్మా యీఅల్లరివిని

కాలకౌశికుండు భార్యతో యిట్లనియె ఏమిచంద్రమతి
చాలాఅరచుచున్నది విచారమేమికలిగినది అనినవిని
కలహాకంఠియిట్లనియె దానికేబారెడుపొడుగును మూ
రెడుకడ్పు చారెడుకన్నులవాడు వున్నాడట తాము
దర్భలకును విడాకులకును అడవికిపంపిన వటవృక్షము
చెంత పత్రములుకోయుచుండగా సర్పదష్టుండై మృ
తినొందెనట వెంబడినేగిన బాలురు ఈపెకుచెప్పిరట
యీమె ఆబాల్యుని చూడబోవుటకు నేశలవుయివ్వవ
లెనట దురాదుష్టురాలికి ఆయుర్దాయముమూడి మృ
తినొందినబాలుని యీమెమాచివచ్చునట యీమె
పోయిచూచివచ్చిన మృతినొందినబిడ్డ లేచివచ్చునా
ఏమిదీనిఆర్బాటము యింటిలోపనులన్నియు నెరవేర్చక
యింటిగుమ్మములోపడి ఏడ్చుచుండగా నేనుఎట్లోభరిం
చవలయును అనినవిని చంద్రమతితో కాలకౌశికుండు
యిట్లనియె ఏదాసీయిటురమ్ము మాయింటిమనిషితొం
దరనొందినను నీవునిదానించుము ఆమెచెప్పినపనులన్ని
యునెరవేర్చి త్వరగా నడవికినేగి బాలునిచూచిరమ్ము

వెళ్లుము. కాలకౌశికుండు ఆజ్ఞయిచ్చిన పుత్రదుఃఖము భరించజాలక శలవుగైకొని నడవికినేగి మృతినొంది యున్న బాలునికానరాక మరియొకవృక్షము చెంత నుండి విచారమునొందుచు అహాపుత్రకా ఎక్కడనున్నా చిన నీవుకానరావే అడుగులు తడబడుచున్నవి అరణ్యమునకానరావే నాన్నా నిన్ను కనుపరచువారు ఏరీ దైవమా యీవిధియిట్లుఘటించెను అని దుఃఖవారధిలో మునుగుచు యిట్లనియె.

బెహార్ రాగం — ఆదితాళము.

అహాపుత్రకా అగుపడవేలరా నాపాపముచేత యీఆపదవచ్చెరా అ॥

సమిధలకునుజని సర్పముగరిచెనని బాలురుయదిగని చెప్పగనేవిని అ॥

ఎచటవున్నావురా నేనచటకినేగెదా నీవిచటకిరా నేనేచూచెదరుగరా॥అ॥ చంద్రునిబోలు ఆనందుడ ఏమోము సుందరచూపరానేనెందికజొత్తురా॥ అ॥

ఆటలుపాటలు నాకుగజూడక నేడు కాటికి బోవగా
కనులెటుజూతురా అ॥

ముదముతో రారా ముద్దిడిపోరా నను మరచుటనే
లరా మనవిధియిటులాయెరా అ॥

వ॥ యీతీరునదుఃఖించి మరియొక వృక్షముచెంత
మృతిబొందియున్న లోహితునిపై పడివిచారమొందుట.

ఫీలువారాగం — అటతాళం.

అహాపుత్రకావిధి యిటులఘటించె ఎటులైతునిక
తాళరా॥ అ॥

దిక్కు నీవేయని దినములుగడిపిన గ్రక్కున మృతి
బొంద గతివేరెలేరిక అ॥

నిమిషమునినుబాసి నిలువలేనైతిని యీవల్లకాటికి
వంప వచ్చితినిచట॥ అ॥

వ॥ యీవిధంబున దుఃఖించి మృతినొందిన బాలు
ని ఎత్తుకొని స్మశానంబునకు బోయి నిట్లనియె
కా ఎట్టిదుస్థితిఘటించెను మనభాగ్యములుండిన నొకరై

నా వెంబడిరారా అర్ధరాత్రివేళ అనుదానిని వచ్చుటా యెగాయని బిడ్డనుదాహానముచేయుచుండగా కాటికా పరియగువీరభహు పేరుగల సత్యహారిశ్చంద్రుడు బిడ్డను చూచి ఎవతివే అర్ధరాత్రివేళ బిడ్డను దహానముచేయు చున్నావు తాళుతాళుమని కర్రతో బిడ్డనుయీడ్చియిట్ల నియె అమ్మా నీవుఎవరవు అర్ధరాత్రివేళబిడ్డనెత్తుకొని వచ్చుట కారణంబెద్ది నాకురావలయు తుంను గుడ్డ యు మిత్తిబియ్యము మాడకాసును నొప్పగించి బిడ్డ నుచక్కగా దహానముచేయుము అనిన విని చంద్రమతి యిట్లనియె.

ఫీలువా రాగం — ఏకతాళం.

అయ్యాసన్నికబోవు అడుబిడ్డనుగా అర్ధమీకను
లేదు వ్యర్థురాలనుగా అ॥

కానుచేతనులేదు కఠిన మొండకనీవు కోప మొండక
బిడ్డ నికగాల్వనిమ్మా అ॥

దాపునెవ్వరులేరు దాసురాలను నీకు దోసిల్యొగ్గితిన
[illegible] కాపాడుమినుము అ॥

వ॥ కాసుకైన త్రాణిలేదు నేను యొకరియింటిలో దాసిగానుండినదానను దీనురాలను నన్నుబ్రోచి బిడ్డను కాల్పనిమ్ము అ॥

అనిన విని వీరదాసుయిట్లనియె,

కాఫీరాగం—అటతాళం.

కాసుకులేదా కఠినమసీకా ఏజోటినిజూడనిక నీవె వతివెసవో కా॥

మంగళసూత్రమిటుదెమ్మ కాలిదునమ్మా గమ్మనబిడ్డను దహనముచేయుపొమ్మ కా॥

వ॥ ఓవనిత నీమంగళసూత్రమునిచ్చి బిడ్డనుకాల్వ మనిన చంద్రమతి మూర్ఛనొంది ఆహా! నామంగళ సూత్రము నానాథునకుతప్ప యితరులకు అగుపడునా యితడేనానాథుండు అని విచారమొంది చంద్రమతి హరిశ్చంద్రుడు మృతినొంద లోహితునిపైబడి విచారమొందుట.

ముఖారిరాగము—ఆదితాళము.

ఆహాలోహిత అగుపడవేలరా మేనెటుసైతువు

రా మృతినొందితివా అహా॥

నీవేగతియని నిరతమునమ్మిచు కాటికినే గేటికెను లతో జూతుమా అహా॥

లోహితచంద్ర నినుబోలు ఆనందుమునమ్మి బాసి నీవిందులరాకున్న మేమెందెకబోదుము అహా॥

వ॥ ఆహా లోహితా యీవిధంబున బిడ్డనుగురిం చి చింతనొంది ప్రాణసఖి నీవురావలయు తుంను గుడ్డ యు బియ్యమును వదలి యజమానికివచ్చు కాసుమా డయును తెమ్ము మనవిధి యీలాఘటించెను ఎంతధ ర్మాత్ములమయితిమి మనమందభాగ్యము ముందునడ చెనుగదా అన విని చంద్రమతి కాలకౌశికుని గృహం బునకుబోవుచుండగా కాశీరాజపుత్రునిచంపితివని అక్ర మముగ దండనచేసిన చంద్రమతి విచారమునొందుట.

సురటిరాగం—ఆటతాళం

చంద్రశేఖరాబ్రోవరా ఎందుజూత్తునిక తాళ్వరా ముందునన్నుబ్రోవవేరా వందనమిదె కావరావే॥ చ॥

వీరబాహునింటనున్న వీరదాసుడై నపతి జాలినొంద. బొక నన్నిపాడజూడదొలెగదా॥ చ॥

పుత్రశోకమున నేనారాత్రిశ్రోవనడచుచుండ శత్రు డైన విశ్వామిత్రుచిత్రమెల్లజూపుచుండ॥ చ॥

వ॥ అయ్యోనేనేమిఎరుంగనే విధియీలాఘటించె. నన భటులు కాశీరాజు అజ్ఞ అయినదని కాటికా పరియగు వీరబాహునిదగ్గరకువెళ్లి రాజపుత్రుని జంపి నది యీమెశిరముఖండించమనిన హరిశ్చంద్రుడు భా ర్యయనియెరింగి యిదికూడ సంప్రాప్తించెనాయనివిచా రమొంది శిరముపై ఖడ్గంబెత్తి కంఠము నరకబోవ పూలహారంబు అయిన రెండవమారు ఖడ్గంబునెత్తగా విశ్వామిత్రుడు ఎదురుపడివచ్చియిట్లనియె.

బెహార్ రాగము—ఏకతాళం.

చాలుచాలయ్య చాలుపోవయ్యా యిదేటి క్రూ రమయ్యా నీవురాజువటవయ్య॥ చాలు॥

రాజ్యమువిడనాడి నీసత్యమేయ్యా స్త్రీహత్యగద య్యా యింక బొంకపటయ్యా ॥చాలు॥

వ॥ విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రునితో యిట్లని యె ఓహరిశ్చంద్ర నీవు యికనైన అసత్యమాడవా ఒక బొంకు బొంకుము నీరాజ్యమంత యధేచ్ఛగాదాయన మానీంద్రా బిడ్డమృతిజెందినను రాజ్యముమీకువప్పగించినను భార్యశిరముఖండించినను నేనుపడరానియిడుమ లుపడినను నేనుసత్యముతప్ప అసత్యమాడను నాకేక్షేమము మీకేల మీరుయూరకయుండుడు. సంధివచనము విశ్వామిత్రుండు హరిశ్చంద్రునిసత్యమునకుమెచ్చి యిట్లనియె.

కమాచురాగం — అదితాళం.

యెంతనివర్ణింతు నేనిక సత్యహరిశ్చంద్రుని సుచరిత్రము విచిత్రముకధ॥ యెం॥

రాజ్యమువిడనాడిన ఎదురాడక సత్యమునిలిపెన వ్యాసు॥ యెం॥

పుత్రుడు మృతిజెందిన విచారమొందక సతిశిరము ఖండింపనెంచిన నృపుని ఎంతనివర్ణింతునహా॥ యెం॥

యీమహానుభావుని ఎన్నతరమిక ఎచటజూచిన

యీసరిరాజులు లేరిక॥ యెం॥

వ॥ హరిశ్చంద్ర మహారాజా నీసుచరిత్రంబు వర్ణిం పజాలము నీపరీక్షార్థము పంతమాతిడితినే కాని అన్నదానికి విచారములేదు. నీకుమారుడు లోహితుండు మృతి నొందలేదు. నీభార్యా చంద్రమతి కాశీ రాజు పుత్రుని జంపి సొత్తులు దొంగిలించలేదు. యిది అంతయు నామాయాప్రేరితముఃగనైన ప్రయాసము మృతి నొందిన లోహితుని మంత్రాక్షింతలు జల్లిన నిద్ర నొందినట్లు లేచి నిలువంబడియె విశ్వామిత్రుండు ఓ రాజా నీరాజ్యం బేను భరింపజాలను. నేనసోసంగెదను. నీవు అయోధ్యాపురంబు ప్రవేశించి పుత్రుండు, సత్యకీర్తి మంత్రియుక్తంబుగా రాజ్య పట్టాభిషేకము కొనుము.(రాజుమాట)మహానింద్రా నీకు ధారాకృతముగా నేనొసంగిన రాజ్యంబు నాకేల నీవే రాజ్యం బేలుమని నమస్కరించిన విశ్వామిత్రుండు యిట్లనియె రాజా రాజ్యము యెవ్వరికైన యివ్వదలంచుకొన్నాను. నీకు యిచ్చెదను గైకొనుము. అనిన విని

రాజా దేవా నీయిష్టము ఎవరికైన యిమ్ము అని వి శ్వామిత్రుండు నాకు యిష్టమగువాడవునీవే కావున అసత్యమాడి రాజ్యము అక్కరలేదని అందువా? మరల మాఆజ్ఞ శిరసావహించి రాజ్యము గైకొందు వా? దేవా నీయిష్టప్రకారమే అసత్యమాడను సత్యమే నిలిపెదననిన విశ్వామిత్రుండు యిట్లనియె. రాజా మీరాజ్యము నీవు యేలుము భరింపజాలనని పుర జనులసమేతముగా రాజ్యము వప్పగించి పట్టాభిషేకం బు కావించిన హరిశ్చంద్రమహారాజును లోహితుం డును అయోధ్యాపురి పట్టణంబును సత్యకీర్తి మంత్రి యుక్తముగా పరిపాలించు చుండెను. విశ్వామిత్రుడు రాజుతో యిట్లనియె రాజా వశిష్టునితో ప్రతిజ్ఞ చేసి ని న్ను యింతపరీక్షించితినేగాని మరొకవిచారము కాదని ఆశీర్వదించిన రాజు విశ్వామిత్రుని గౌరవించి వంద నము ఆచరించుట. సత్యహరిశ్చంద్రుని చరిత్రంబు కొనసంగము.

సమాప్తము.

యీగ్రంథములు విక్రయించిన సొమ్ము మాస్వంత ఖర్చుచేసికొనము. దేవతాసంబంధమయిన ధర్మ ఖర్చులకే వినియోగింపబడును.

మొదటి కూర్పునకు అయిన అచ్చుఖర్చు

మ॥ రా॥ శ్రీ॥ రాజేశ్వరరావుగారు, సౌ॥ అనంతమ్మ గార్లచే భరించబడినది.

ఈగ్రంథములు వలయువారు:—

సౌ॥ పింగలి అనంతమ్మగారు,

జిల్లా వరంగల్ హన్మకొండ అని వ్రాయవలెను.

10566